

Kobieta w hinduizmie

Autor tekstu: **Ilona Wojtarowicz**

Stosunek społeczeństwa indyjskiego do kobiety bynajmniej nie należy do jednoznacznych. Od stuleci kształtowały się dwa, opozycyjne modele traktowania przedstawicielek płci żeńskiej. Była ona zarazem boginią i służącą, świętą i ladaczną.

Kształtowanie się ideału relacji między kobietą i mężczyzną w Indiach, można prześledzić zarówno na przykładach literatury sakralnej, jak i laickiej. Obydwa źródła są adekwatną ilustracją stosunków międzyludzkich i religijnych w Indiach.

Już w sferze mitologicznej zarysowane są pewne idealne typy takich relacji. Niewątpliwie należy do nich związek **Ramy i Sity, Kriszny [1] i Radhy, Śiwy [2] i Parwati czy Wisznu [3] i Lakszmi.**

Wisznu i Lakszmi

Doskonałym przykładem mitologicznego małżeństwa jest związek Wisznu i Lakszmi. Lakszmi stanowi ideał wiernej żony — zawsze towarzyszy i pomaga swojemu lubemu, nawet, gdy ten śpi — ona masuje mu wtedy stopy [4].

Śiwa i Parwati

Jako idealna małżonka ukazuje się również Parwati, która dzięki swojej dobroczynności — pomaga i służy wszystkim stworzeniom. Po śmierci bogini — Śiwa nie mógł rozstać się z jej zwłokami, w wyniku czego bogowie obiecali mu zwrócić ukochaną *"wtedy bóg podniósł martwą żonę, zarzucił ją sobie na plecy i wędrował długo przez wiele krajów (...)"* [5].

Rama i Sita

O związku Ramy i Sity dowiadujemy się z eposu *Ramajany* [6]. Epos ten, za pomocą opisu przygód króla Ramy (wcielenie Wisznu) i jego małżonki Sity dostarcza idealnego wzorca króla oraz męża i żony. Prezentuje ponadto idealny typ związku małżeńskiego. W eposie wyrażona jest idea, w myśl której obowiązkiem każdej żony jest wierne towarzyszenie małżonkowi, nawet w sytuacjach krytycznych, jaką niewątpliwie było wygnanie księcia Ramy: *"Z uśmiechem na twarzy będę kroczyć przed tobą leśnymi ścieżkami, deptając kolce i ciernie, by wyomścić drogę dla twych stóp. U twego boku nawet w głuchym lesie będę szczęśliwa jak w pałacu ojca, służąc ci wiernie i nie dopuszczając myśli o wspaniałościach całego Trójświata"* [7].

Sita ukazana jest tu przede wszystkim jako wierna żona, co wyeksponowane jest szczególnie poprzez wątek z nieustępliwym w zalotach i próbach uwiedzenia jej — demonem Rawaną:

"Chodź ze mną, kobieto o czułym spojrzeniu, nie opieraj mi się więcej! Smakujmy razem rozkosze życia! Po co ten ból? To chyba rzecz naturalna przyłączyć się do zwycięstwa? To ja jestem zwycięzcą! Po cóż te wahania? Lecz Sita nie widziała go, nie słyszała, jęczała pod ciężarem nieszczęścia, którym los ją przytłoczył" [8]. Reakcją Sity na umizgi demona była zawsze stanowcza odmowa, wypływająca niewątpliwie z ogromnej miłości i oddania małżonkowi. W wyniku podejrzliwości, co do prowadzenia się Sity podczas porwania, Rama powziął postanowienie porzucenia swej żony. Ta rzuciła się z rozpacz na płonący stos, lecz Agni [9] nie chciał jej przyjąć. Nawet próba ogniowa nie była w stanie uśmierzyć podejrzliwości ludu, co do czystości Sity [10]. W obliczu zaistniałej sytuacji Rama, mimo głębokiego przekonania o nieskalaniu małżonki, skazał ją na wygnanie. Dopiero po kilku latach rozłąki odnalazł ją wraz z narodzonymi w tym czasie dziećmi. W odpowiedzi na to, Sita, aby dać ostateczny dowód swojej miłości poprosiła Ziemię, aby ta ją wchłonęła [11].

Radha i Kriszna

Nieco odmienne relacje ukazane są na przykładzie boskiej pary Radhy i Kriszny. Akcent przeniesiony jest tutaj na namiętność. Atmosfera, jaka roztacza się wokół boskich kochanków

jest nasycona erotyzmem, pasją i spontanicznością.

W XVIII wieku doszło między wisznuitami [12] do debaty na temat: czy Radha była żoną czy kochanką boga. W następstwie owej dyskusji uznano wyższość Radhy jako kochanki. Stało się tak, ponieważ miłość Radhy stanowiła dobrowolny dar serca i namiętności [13]. Była gotowa poświęcić Krisznie całe swoje życie. Ideał prezentowany przez związek Radhy i Kriszny nie był akceptowalny przez całe społeczeństwo, aczkolwiek sukcesywnie wcielał się w życie społeczne nabierając coraz większego znaczenia: *"Kochanka może dąsać się, gniewać i robić wymówki ukochanemu, czego nie wolno czynić oddanej żonie, ta musi znosić wszystko cierpliwie"* [14].

Kriszna i Radha są nierozłączną całością, razem stanowią Absolut. W tym Absolucie — Kriszna określa zasadę męską, natomiast pierwiastkiem żeńskim pojawiającym się jako twórcza moc boga jest Radha [15]. Miłość tej boskiej pary jest symbolem związku między duszą człowieka, a bogiem. Gdy są od siebie oddzielone — tęsknią za połączeniem — tak jak było w przypadku Radhy i Kriszny. Wyznawcy wierzą w ideę „boskiej igraszki”, która stanowi dla nich zasadę wszechświata [16].

Z biegiem czasu, kiedy coraz większą rolę zaczynają odgrywać nurty tantryczne oraz sekty wisznuickie i śiwaistyczne — idealny typ relacji między kobietą i mężczyzną staje się coraz bardziej liberalny, aczkolwiek w sferze małżeńskiej nadal obowiązuje ten, który gloryfikuje *Ramajana*.

Kobieta w społeczeństwie indyjskim

Społeczeństwo indyjskie to niezaprzeczalnie społeczeństwo mocno zhierarchizowane, patriarchalne. Kwestia ta inaczej wyglądała w okresie wedyjskim, gdzie kobiety były traktowane na równi z mężczyznami. Ich obecność była konieczna w codziennych ceremoniach, co w nieunikniony sposób wiązało je ze znajomością Wed [17]. W przeciwieństwie do późniejszego okresu, kobiety po śmierci mężów mogły ponownie wyjść za mąż.

Niemalą zasługę w procesie hierarchizacji kobiet miał mityczny Manu [18] (ok. II w p.n.e — II w n.e) i jego kodeks. Według autora kobieta była predestynowana tylko i wyłącznie do służenia mężczyźnie i opieki nad dziećmi. Uważał, że nie ma potrzeby, by kobiety były uwzględniane w prawodawstwie. Tak jak wcześniej obecność kobiety podczas rytuału była niezastąpiona, tak teraz stawała się ona istotą nieczystą rytualnie. Jak pisze Siekulicka, hinduski ideał kobiety w tamtych czasach to niewiasta odizolowana od społeczeństwa. Taki stan rzeczy urósł wręcz do symbolu honoru całej rodziny [19].

Małżeństwo a religia

Jedną z najbardziej doniosłych, usankcjonowanych prawnie form związków żeńsko — męskich jest małżeństwo. W Indiach — zawarcie małżeństwa oraz wydanie na świat potomstwa uważane jest za obowiązek.

Skądinąd małżeństwo miało zawsze charakter religijny, ponieważ wzmacniało religię poprzez składanie ofiar domowych. Następnym celem małżeństwa była prokreacja, która stanowiła gwarant ciągłości rodu i szczęśliwej egzystencji po śmierci. Natomiast trzecim z głównych celów małżeńskich była przyjemność seksualna — *rati* [20].

Głównym posłannictwem kobiety było zamążpójście i wykonywanie obowiązków z niego płynących, jak na przykład opieka nad małżonkiem i potomstwem. Do podstawowych obowiązków wobec małżonka można zaliczyć: usługiwanie, nacieranie mu stóp w razie zmęczenia, przynoszenie wszelkich przedmiotów, gdy tego chce i zanoszenie ich za nim. Ponadto kobieta powinna być zawsze pogodna, czynna, cnotliwa. Powinna odnosić się do swojego męża jak do boga [21].

Z drugiej strony jednak, w literaturze odnaleźć możemy liczne upomnienia skierowane do mężczyzn pouczające jak należy traktować żonę. Tak więc — należy ją czule kochać, troszczyć się o nią, dostarczać upominki i zbytki, nie wolno jej bić i surowo karcić, ponieważ grozi to rozgniewaniem się bogów [22].

Padma-purana wyznacza kobiecie następujące miejsce: „Dla niewiasty nie masz innego boga na ziemi, prócz męża, któremu podobać się jest jej najświętszym obowiązkiem. Posłuszeństwo mężowi bezwzględne jest jedyną niewiast modlitwą (...). Mniej przywiązana do dzieci, wnuków i klejnotów, powinna ze śmiercią męża zginąć na stosie, a świat cały będzie głosił jej cnotę” [23]. „Kobieta powinna kąpać się co dzień, namaszczać ciało wodą

szafranową, ubierać się czysto, malować sobie brzegi powiek antymonem i kreślić na czole znaki różne (...). Gdy mąż w gniew wpadnie, grozi, znieważa, a nawet bije niesprawiedliwie, żona nie krzyżeć lub uciekać, lecz ze słodczą ręką jego całować powinna" [24].

Oprócz codziennych obowiązków w stosunku do małżonka i dzieci, powinna również dbać o swój wizerunek — podkreślać swoją kobiecość, emanować dyskretnym erotyzmem — ku ucieście i satysfakcji mężczyzny. We wszystkich źródłach opisujących obowiązki małżeńskie podkreśla się, że kobieta powinna być zawsze zadbana, pachnąca, elegancko ubrana. Wniosek z tego, iż zwraca się niezmierną uwagę na walory estetyczne i erotyczne kobiety. Z biegiem czasu owe walory nabiorą ogromnego znaczenia i przyczynią się do swoistej zmiany statusu kobiety czyniąc ją sprawczą siłą równą bogom. Kobieta stanie się wartością sama w sobie.

Ponadto tradycja wymagała, aby kobiety żyły skromnie w cieniu swoich mężów. Miały zasłaniać ciało i twarz za każdym razem, gdy wychodziły na zewnątrz. Pisma prawodawcze określają jasno pozycję kobiety, jako istoty całkowicie zależnej od swojego męża. Niższość kobiet wyrażana była bardzo często w religijnych legendach, gdzie kobieta jest stworzona z resztek i odpadków po mężczyźnie:

„Wziął (Brahma) krągłość księżyca, krzywą roślin pnących, przyczepność wąsów winorośli, drzenie trawy, giętkość trzciny, aksamitność kwiatów, lekkość liści, wysmukły kształt trąby słonia, bystre oko daniela, symetrię pszczołich komórek, (...), płomienny blask ognia, świeżość śniegu, szczebiot kraski, gruchanie gołębia, hipokryzję żurawia, wierność czakrawaki i z całej tej mieszaniny zrobił kobietę i dał ją mężczyźnie" [25].

Bez wątplenia taka sytuacja była konsekwencją przekonania, iż kobieta to źródło zagrożenia, które może sprowadzić na złą drogę nawet mędrca [26]. Cnotliwość żony miała chronić męża przed wszelkimi nieszczęściami, toteż, w przypadku przedwczesnej jego śmierci, winą za to obarczano właśnie małżonkę [27].

Zwyczaj palenia wdów

Znamiennym przykładem wymogów w stosunku do wierności kobiety indyjskiej jest zwyczaj palenia wdów zwany *sati* („dobra żona”).

Dokonanie *sati* przez owdowiałą żonę było dowodem wierności i miłości. Wybór należał do kobiety, aczkolwiek w razie gdyby nie zgodziła się na śmierć, czekała ją ciężka przyszłość. Skazana była, bowiem na społeczną izolację oraz niemożność powtórnego wyjścia za mąż [28]. Do końca swoich dni prowadziła smutny żywot. Jej czas wypełniały modlitwy i obrzędy sprawowane w intencji zmarłego małżonka. Społeczeństwo widziało w niej istotę złowróżbną. Była nieustannie pilnowana przez krewnych męża, aby w najdrobniejszy sposób nie odstępowała od ascetycznego trybu życia [29].

W najdawniejszych czasach dziewczęta wychodziły za mąż dopiero po osiągnięciu dojrzałości, aczkolwiek już z tekstów *smṛiti* [30] płyną nauki mówiące, iż kobieta powinna być wydana za mąż przed rozpoczęciem dojrzałości płciowej. Idealny wiek panny młodej to jedna trzecia wieku pana młodego. Fakt ten był skutkiem wierzenia, że kobiecie nie wolno ufać i w związku z tym — im szybciej wyjdzie za mąż, tym lepiej. Uważało się, że to najlepszy sposób na wytrwanie w dziewictwie. Nie powinno, zatem dziwić nikogo, iż w gestii małżonka leżało również wychowywanie żony [31]. Ortodoksyjni hinduiści byli zdania, że jeśli dziewczyna nie została wydana za mąż przed wskazanym okresem życia, ojciec ponosi za to winę, tak jakby był odpowiedzialny za sztuczne poronienie [32].

Inicjacja

Kwestia zachowania błony dziewiczej do chwili zawarcia małżeństwa była niejednoznaczna. W czasach najodleglejszych nie miała ona żadnego znaczenia, często była niszczone przez matkę podczas mycia. Z czasem wzrosła wartość dziewictwa. Ceremonia defloracji była uświęcona — dokonywano tego po ślubie, w świątyni — na żelaznym fallusie posągu Śiwy [33].

Bardzo rozpowszechnione były w Indiach małżeństwa oparte na kupnie, porwaniu, uwiedzeniu. Porwanie mieściło się w ramach dawnej obyczajowości i polegało na gwałcie przy użyciu siły. Równie niegodnym i hańbiącym czynem było uwiedzenie kobiety, podczas gdy ta nie była w pełni świadoma. W myśl ówczesnego prawa — uwodziciel musiał poślubić zgwałconą ofiarę [34]. Przez wieki małżeństwo było w Indiach instytucją nierozzerwalną.

Współcześnie kwestia ta wygląda nieco inaczej, ponieważ prawo przewiduje rozwód w ostatecznych sytuacjach, kiedy nie ma już szans na pomyślne pożycie. Natomiast nie do pozazdroszczenia jest status rozwiedzionej kobiety, gdyż opinia społeczna piętnuje takie osoby: "jeśli jakiś mężczyzna zdecyduje się z nią związać, będzie traktowana jako konkubina" [35].

Zarówno małżeństwo, jak i macierzyństwo są stanem świętym, który nadaje kobiecie sakralny wymiar. Zapewnia to jej szacunek ze strony męża i całego społeczeństwa. Uważa się, że gdy małżeństwo nie posiada potomstwa, traci swój święty charakter. Brak potomstwa stanowi największą karę, a wypływa z rozlicznych grzechów w tym życiu lub w poprzednich wcieleniach.

Bibliografia:

1. Jakimowicz — Shah M., Jakimowicz A., *Mitologia indyjska*, Warszawa 1982
2. Walterowa E., *Ramajana*, Warszawa 1993
3. Wałkówna H., *Formy zawierania małżeństw w Indiach starożytnych*, Wrocław 1967
4. Wróbel Z., *Erotyzm w literaturze dawnych wieków kreację kim diagramem przedstawiającym stepujących ego i mają znaczenie symboliczne i odzwierciedlają świata uludy i połączenie*, Łódź 1986
5. Świącicki J.A., *Historia literatury powszechnej*, T.IV, Warszawa 1902
6. Rubach-Kuczevska J., *Życie po hindusku*, Warszawa 1971
7. Dżajadewa, *Pieśń o Krisznie Pasterzu*, Warszawa 1996
8. Czyżykowski R., *Droga do doskonałości w tradycji Ćaitanji*, Kraków 2004
9. Comte F., *Najsłynniejsze święte księgi świata*, Łódź 1994
10. Lamairesse P.E., *Kamasutra*, Katowice 1986

Przypisy:

[1] Kriszna - "ciemny, czarny", historia Kriszny jest wielowątkowa. Z jednej strony dotyczy jego heroicznych wyczynów w walce z demonami, z drugiej strony akcentuje te cechy boga, które są związane z witalnością, płodnością i erotyzmem, wybranką Kriszny była Radha, dla wyznawców wisznuizmu - Kriszna i Radha są nierozłączną całością, razem stanowią Absolut

[2] Śiwa - bóg ciemności i zniszczenia, który jednak zawsze doprowadza do odrodzenia, jest bogiem bardzo złożonym, a przy tym budzącym strach wyznawców. Kojarzony jest ze śmiercią i zniszczeniem. Z drugiej strony jest dawcą wszelkiego życia - jako wielki bóg płodności czczony jest pod postacią fallusa. Znany jest ze swego tańca kreacji i destrukcji - *tandawy*. Taniec ten stanowi obraz i źródło boskiej manifestacji we wszechświecie, jego boską małżonką jest Parwati - łączy się ją z płodnością, wegetacją

[3] Wisznu - jego główną funkcją jest podtrzymywanie świata w istnieniu, jego małżonką jest Lakszmi, związana jest z regeneracją przyrody i płodnością

[4] J. i A. Jakimowicz, *Mitologia indyjska*, Warszawa 1982

[5] Ibidem, s.288

[6] Ramajana - epos powstały między II w.p.n.e., a II w .n.e., autorstwo przypisuje się mędrcomi Walmikiemu, punktem centralnym rozważań jest *dharma*

[7] *Ramajana*, adapt. E.Walterowej, Warszawa 1993, s 64

[8] *Ramajana* w: F. Comte, *Najsłynniejsze święte księgi świata*, Łódź 1994, s.102

[9] Agni - bóg ognia, nazywany jest panem kapłanów, bez niego nie może mieć miejsca żadna ofiara

[10] próba ogniowa jest znana w wielu starożytnych kulturach - była świadectwem prawdomówności

[11] F. Comte, op.cit.

[12] wisznuici - nurt w łonie hinduizmu, w którym centralnym bóstwem jest Wisznu,

charakteryzuje ich pobożność *bhakti*, która oznacza dążenie do nawiązania personalnych stosunków między bogiem i człowiekiem

[13] Dżajadewa, *Pieśń o Krisznie Pasterzu*, Warszawa 1996

[14] Ibidem, s.47

[15] R. Czyżykowski, *Droga do doskonałości w tradycji Ćaitanji*, Kraków 2004

[16] Ibidem

[17] A. Siekulicka, *Równouprawnienie kobiet w sikhizmie*, w: *Być kobietą w Oriencie*, pod red. D. Chmielowskiej, B. Grafowskiej, E. Machu-Mendeckiej

[18] Manu - legendarny praojciec ludzkości, autor *Kodeksu Manu* - zbioru zasad i praw

[19] A. Siekulicka, op.cit., s.83

[20] A.L. Basham, op.cit., s.216

[21] Ibidem, s.234

[22] Ibidem

[23] J.A. Świącicki, *Historia literatury powszechnej*, T.IV, Warszawa 1902, s. 266

[24] Ibidem, s. 267

[25] E.B. Havell, *Ideal of Indian Art*, 1920 w: Z. Wróbel, *Erotyzm w literaturze dawnych wieków*, Łódź 1986, s.41

[26] P.E. Lamairesse, *Kamasutra*, Katowice 1986, s.132

[27] Barbara Grabowska, *Kobiety niezbędne mężczyźnie*, w: *Być kobietą w Oriencie*, op.cit.

[28] A.L. Basham, op.ci.

[29] Ibidem

[30] smriti - "to, co zapamiętane", nazywa się tekstami Tradycji. W skład *smriti* wchodzi eposy: *Ramajana*, *Mahabharata*, Purany, *itihasy* - historie, mity, legendy, rozmaite teksty dotyczące liturgii i prawa

[31] J. Rubach-Kuczewska, *Życie po hindusku*, Warszawa 1971, s. 54

[32] Ibidem, s. 217

[33] H.Wałkówna, *Formy zawierania małżeństw w Indiach starożytnych*, Wrocław 1967

[34] Ibidem

[35] Ibidem, s.70

Ilona Wojtarowicz

Absolwentka religioznawstwa na Uniwersytecie Jagiellońskim (2006).

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 08-11-2007)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5615) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5615>)

Contents Copyright © 2000-2008 by Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane

w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę podkatalogów, skrypty JavaScript oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl